

domestic animals, in particular dogs. Isoniazid was identified by the methods of qualitative color reactions, thin-layer chromatography, and gas chromatography with a mass-selective detector.

The process of qualitative identification of isoniazid in foodstuffs that could or may be used to poison domestic animals, in particular dogs, includes:

- the method of extraction and separation of interfering impurities, primarily fats, preliminary research by the method of qualitative analytical reactions;
- studies by thin layer chromatography;
- research by instrumental methods, in particular, gas chromatography with mass-selective detection.

The method for extracting isoniazid from meat products described in the article is effective and allows you to get rid of interfering substances, especially fats. In addition, the method of gas chromatography with mass-selective detection has sufficient sensitivity and selectivity. It allows with a minimum number of interfering peaks of low intensity, determine the composition of isoniazid accurately.

The specified list of instrumental base, methods and research techniques is not exhaustive. The examiner should be guided by the availability of relevant literature and the availability of appropriate analytical equipment (gas chromatograph, gas chromatograph with mass-selective detector, liquid chromatograph, liquid chromatograph with mass-selective detector, etc.). In accordance with this, it is necessary to use certain methods for studying substances. These methods are subject to mandatory verification before being used in the laboratory.

The obtained research results allow us to recommend this technique for implementation in expert practice.

Keywords: poisoning of domestic animals, drug, isoniazid, qualitative chemical reactions, thin-layer chromatography, gas, chromatography-mass spectrometry, forensic examination.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.58>
УДК 343.982.43

Олександр Володимирович Мамчур
заступник завідувача
Черкаського відділення

E-mail: oleksandr.mamchur@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

**ДОСЛІДЖЕННЯ РУКОПИСНИХ ЗАПИСІВ, ЩО ВИКОНАНІ
НА РІЗНИХ ПОВЕРХНЯХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ
ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ**

Стаття присвячена дослідженню питань класифікації об'єктів судової почеркознавчої експертизи. Розглядаються рукописні записи, що виконані

на різних поверхнях в системі об'єктів почеркознавчої експертизи. Викладаються окремі особливості призначення і виконання почеркознавчих експертиз у відношенні почеркознавчих об'єктів, що виконані на різних поверхнях.

Ключові слова: об'єкт судової почеркознавчої експертизи, класифікація об'єктів судової почеркознавчої експертизи, рукописні об'єкти, що виконані на різних поверхнях, незвичні умови виконання рукописних записів.

Постановка проблеми. Об'єкт судової почеркознавчої експертизи прийнято розглядати з одного боку, як матеріальний предмет, що складається з рукописного тексту або підпису, а також сам рукописний об'єкт, з іншого боку, як систему ознак почерку, що відобразились в цьому рукописному об'єкті. В якості об'єкта слід розглядати матеріальний предмет, який містить рукописні записи. Зміст рукописних записів дозволяє говорити про наявність у об'єкта комплексу відображених діагностичних або ідентифікаційних ознак, що характеризує функціонально-динамічний комплекс письмово-рухомого навичку конкретного виконавця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазвичай, необхідність у таких дослідженнях виникає при: ідентифікації конкретної особи; визначенні умов, у яких виконаний об'єкт; встановленні належності почерку виконавця до групи почерків притаманних особам певної статі, віку тощо. Багаторічний досвід проведення почеркознавчої експертизи набувався в процесі наукового дослідження закономірностей письма та почерку на базі різних галузей науки і удосконалення методики проведення цієї експертизи.

Незважаючи на те, що почеркознавчі дослідження для встановлення певних обставин проводяться давно, і вони є одним із найстаріших криміналістичних досліджень, до сьогодні у вчених криміналістів, практиків виникають питання стосовно можливостей судово-почеркознавчої експертизи.

Вирішення вищезазначених проблем потребує аналізу можливостей судово-почеркознавчої експертизи та висвітлення деяких проблемних питань, які існують на даний час. До таких проблем належить дослідження почеркознавчих об'єктів, що виконані на різних поверхнях.

Окремим аспектам дослідження різних почеркових об'єктів, при проведенні судово-почеркознавчої експертизи, приділяли увагу В. М. Абрамова, Л. Ю. Ароцкер, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, Н. І. Клименко, З. О. Ковальчук, В. В. Липовський, І. М. Можар, З. С. Меленевська, В. Ф. Орлова, С. А. Ципенюк та ін.

Для визначення особливостей дослідження умов виконання рукописних записів, слід здійснити класифікацію рукописних записів. Рукописні об'єкти судово-почеркознавчої експертизи класифікують за складом, об'ємом або інформативністю, умовам виконання.

В основу класифікації покладені обставини, що існували до виконання рукописного об'єкта, або що склалися водночас з його виконанням. На даний час за умовами виконання почеркознавчі об'єкти діляться на ті, що виконані в незвичних умовах і на ті, що виконані у звичних умовах.

Як показує аналіз самих об'єктів, вони мають комплекс ознак незвичного виконання як результат впливу на функціонально-динамічний ком-

плекс особи, що виконує даний рукописний об'єкт, незвичних умов, або не мають таких ознак.

Відповідно, «умови виконання» в якості основи для ділення об'єктів почеркознавчої експертизи слід замінити на «наявність ознак незвичного виконання». Об'єкти, будуть поділені на ті, що мають ознаки незвичного виконання і на ті, що не мають таких. Ознаки незвичного виконання будуть залежати не тільки від умов виконання, а й від причин незвичного виконання, до яких можна віднести хворобливий стан виконавця.

Мета дослідження. Метою статті є узагальнення методичних підходів до визначення особливостей дослідження рукописних записів, що виконані на різних поверхнях та вироблення методичних рекомендацій щодо проведення досліджень таких об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Якщо мова йде про рукописні об'єкти, що виконані на різних поверхнях, то більшість таких об'єктів буде мати ознаки незвичного виконання, що дозволяє віднести їх виконання до незвичних умов.

До даної категорії об'єктів можна віднести графіті, які зустрічаються в кожному місті. Об'єктами-носіями таких рукописних записів можуть бути стіни будівель, дерев'яні, металеві, бетонні паркани та огорожі, скло або корпусу автобусів, тролейбусів. Ці записи можуть нести образливий характер, можуть закликати до будь-яких дій. Графіті-об'єкти в більшості випадків являють собою короткі літерно-цифрові записи або короткі записи і невеликі схематичні зображення.

Варіантами графіті можуть бути: рукописні записи, що виконані барвною речовиною аерозольних балончиків, крейдою і маркерами на різних поверхнях. Більшість малюнків містять в собі елементи, які в разі необхідності можуть бути об'єктом судової почеркознавчої експертизи. Такими елементами є теги. Графіті розвинулося з так званих «тегів» – стилізованих «автографів» або авторських логотипів [1, с. 66-67]. Найчастіше автори графіті приховуються за псевдонімами і прізвиськами. Тег – це основний спосіб написання ім'я художника, він є авторським знаком, виконує посвідчувальні функції підпису.

За умови визнання таких текстів об'єктами почеркознавчого дослідження і при наявності умовного виконавця перед експертом ставиться питання про виконання досліджуваного рукописного запису конкретною особою. Такий варіант розвитку подій є більш сприятливим, проте з урахуванням специфіки досліджуваних об'єктів, є не таким поширеним, як ті випадки, в яких умовний виконавець рукописного тексту не встановлений.

У випадках, коли у провадженні відсутні конкретні умовні виконавці і необхідно звузати коло їх пошуку, в якості діагностичних завдань на вирішення експерту ставляться питання, що пов'язані з встановленням соціально-демографічних (стать, вік) характеристик виконавця рукописного запису.

З огляду на те, що почеркознавчі об'єкти, що виконані на різних поверхнях, як правило, відносяться до категорії коротких записів і виконані у незвичайних умовах, встановити стать або вік виконавця рукописних записів практично неможливо. У зв'язку з цим діагностичні дослідження ру-

кописних текстів, виконаних на різних поверхнях зводяться до встановлення факту виконання декількох рукописних текстів однією особою.

Одним із завдань діагностичного дослідження, яке може бути поставлено перед експертом є встановлення факту дописки слова або фрази до тексту, цифри до числа. Зазначена задача може бути поставлена в разі, коли питання про виконання окремих фрагментів тексту однією визначеною особою викликає сумніви (наприклад, при командному виконанні) або в разі вирішення питання про одночасного виконання досліджуваних записів.

Підхід до вирішення цього завдання має бути комплексним. Доцільним є проведення дослідження із застосуванням методик почеркознавчої експертизи та технічної експертизи документів.

Іншим завданням діагностичного дослідження є встановлення факту виконання декількох почеркознавчих об'єктів однією особою. Достатньо часто на різних об'єктах, розташованих в протилежних кінцях міста, зустрічаються однакові за змістом написи. У такому випадку, в залежності від обсягу досліджуваних рукописних записів, питання може бути вирішене у категоричній або ймовірній формі.

У спеціальній літературі немає систематизованої інформації про методи вирішення завдань, що пов'язаних із почеркознавчим дослідженням рукописних записів, які виконані на різних поверхнях. Відповідно, досліджувати такого роду почеркознавчі об'єкти слід відповідно до методики ідентифікаційного дослідження рукописних записів, що виконані в незвичайних умовах.

У зв'язку з можливістю використання технічних засобів імітації рукописних написів (трафаретів), в якості обов'язкової складової частини кожного експертного почеркознавчого дослідження однією з вимог загальної методики є обов'язкове встановлення способу виконання досліджуваного запису або нерукописним (технічним) способом.

Тексти в цілому і окремі літери, зокрема, можуть бути виконані швидким способом або за допомогою печатних форм знаків. При дослідженні таких літерних записів або елементів літер ознаки вивчаються за допомогою системи ідентифікаційних ознак почерку з урахуванням специфіки самих об'єктів. Якщо літери досліджуваного тексту мають швидкий спосіб нанесення, тоді в якості окремих ознак фіксують відхилення від норм прописів [2, с. 32; 3, с. 67-74], а якщо літери мають друковану форму, то ознаки в них виявляються відповідно до рекомендацій для друкованого почерку.

Також при дослідженні ознак таких почеркознавчих об'єктів необхідно враховувати, що в комплексі умов виконання, окрім можливої незвичної пози, є ще й такий фактор, як незвичний пишучий прилад.

При призначенні судової почеркознавчої експертизи по дослідженню графіті-об'єктів в постановках слідчих, ухвалах суддів повинні бути відображені всі наявні відомості про обставини провадження, а саме:

- в яких умовах були виконані досліджувані рукописні записи (якщо вони відомі);
- в якому стані виконувались рукописні записи (у стані сп'яніння, сильного хвилювання) і т. ін.

Особлива увага повинна бути приділена матеріалам, що надаються у розпорядження експерта. Специфічною особливістю дослідження рукописних об'єктів, що виконані на різних поверхнях, є те, що сам досліджуваний рукописний запис не завжди може бути представлений на дослідження, а об'єктом дослідження є зображення (фото зображення), які представлені у вигляді знімків, малюнків в додатках до протоколів слідчих (розшукових) дій, у вигляді файлів на електронних носіях. При дослідженні такого роду об'єктів, необхідно мати на увазі, що можливості експертизи (як і при дослідженні копій рукописного тексту, що виконані електрофотографічним способом) стають обмеженими (неможливість встановлення точок початку і закінчення штрихів, послідовності виконання штрихів по перетинанню і т. ін.).

При дослідженні почеркознавчих об'єктів, що виконані на різних поверхнях, слід оцінювати механізм відповідного почерку. Необхідно співвідносити його з механізмом звичного рукописного почерку і вирішувати питання про можливість перенесення певних властивостей рукописного письма на досліджуваний випадок. Залежно від отриманих результатів деякі записи подібного роду можуть розглядатися в якості рукописних об'єктів і бути придатними для почеркознавчого дослідження з метою встановлення їх виконавців.

Висновки. Встановлення виконавця того або іншого запису можливо лише тоді, коли в достатній мірі відображаються особливості почерку його виконавця, які є в своїй сукупності індивідуальними, тобто притаманними лише почерку певної особи. Внаслідок цього окремі штрихи і цифри, які не відображають сукупності ознак письма їх виконавців, як правило, не дозволяє встановити виконавця цих записів [4, с. 46].

Незважаючи на ряд чинників, що ускладнюють досліджувати рукописні об'єкти, що виконані на різних поверхнях, рішення ідентифікаційних і деяких діагностичних завдань щодо такого виду об'єктів все ж можливо. Ця можливість визначається не тільки вихідними характеристиками досліджуваного рукописного запису, а й підготовкою до проведення відповідного дослідження на всіх стадіях призначення і проведення судової почеркознавчої експертизи.

Перелік посилань

1. Головаха І. Соціальне значення графіті. Функції сучасних київських графіті. *Соціологія: теорія, метод, маркетинг*. 2004. № 2. С. 64-77.
2. Моисеев А. П. Исследование измененных почерков (письмо буквами печатной формы) / ВНИИ МВД СССР. Москва, 1975. 32 с.
3. Ципенюк С. А. Об устойчивости признаков почерка в текстах, выполненных с подражанием печатному шрифту. *Криминалистика и судебная экспертиза / КНИИСЭ*. Киев, 1957. С. 67-74.

References

1. Holovakha, I. (2004). The social significance of graffiti. Functions of modern Kyiv graffiti. *Sociology: theory, method, marketing*. No. 2. P. 64-77. (in Ukrainian).
2. Moiseev, A. P. (1975). Study of changed handwriting (lettering in printed form). Moscow. 32 p. (in Russian).
3. Tsipeniuk, S. A. (1957). On the stability of handwriting features in texts made with imitation of the printed type. *Forensics and Criminalistics*. Kiev. P. 67-74. (in Russian).

4. Томилин В. В. Физиология, патология и судебно-медицинская экспертиза письма. Москва, 1980. 311 с.

5. Терзиев Н. В., Эйсман А. А. Введение в криминалистическое исследование документов. Ч. 1. Москва, 1949. 124 с.

4. Tomilin, V.V. (1980). Physiology, pathology and forensic medical examination of writing. Moscow. 311 p. (in Russian).

5. Terziev, N. V., Eisman, A. A. (1949). Introduction to forensic research of documents. Part 1. Moscow. 124 p. (in Russian).

ИССЛЕДОВАНИЕ РУКОПИСНЫХ ЗАПИСЕЙ, ВЫПОЛНЕННЫХ НА РАЗЛИЧНЫХ ПОВЕРХНОСТЯХ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ СУДЕБНОЙ ПОЧЕРКОВЕДЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

А. В. Мамчур

Целью статьи является исследование вопросов квалификации объектов судебной почерковедческой экспертизы. Рассматриваются рукописные записи, выполненные на разных поверхностях в системе объектов почерковедческой экспертизы. Излагаются отдельные особенности назначения и выполнения почерковедческих экспертиз в отношении почерковых объектов, выполненных на разных поверхностях.

Сделаны выводы, что установление исполнителя той или иной записи возможно только тогда, когда в достаточной мере отражаются особенности почерка его исполнителя, которые есть в своей совокупности индивидуальными, то есть присущими только почерку определенного лица. В результате отдельные штрихи и цифры, которые не отражают совокупности признаков письма их исполнителей, как правило, не позволяют установить исполнителя этих записей.

Несмотря на ряд факторов, затрудняющих исследовать рукописные объекты, выполненные на различных поверхностях, решение идентификационных и некоторых диагностических задач по такому виду объектах все же возможно. Эта возможность определяется не только выходными характеристиками изучаемой рукописной записи, но и подготовкой к проведению соответствующего исследования на всех стадиях процессов назначения и проведения судебной почерковедческой экспертизы.

Ключевые слова: объект судебной почерковедческой экспертизы, классификация объектов судебной почерковедческой экспертизы, рукописные объекты, выполненные на разных поверхностях, необычные условия выполнения рукописных записей.

RESEARCH OF MANUSCRIPTS, PERFORMED ON DIFFERENT SURFACES AT CONDUCTING A FORENSIC HANDWRITING EXAMINATION

O. Mamchur

The purpose of the article is to study the issues of qualification of objects of forensic handwriting examination. Handwritten notes made on different surfaces in the system of objects of handwriting examination are considered. Specific features

of the appointment and performance of handwriting examinations in relation to handwriting objects made on different surfaces are presented.

It is concluded that the identification of the performer of a particular recording is possible only when the features of the performer's handwriting are sufficiently reflected, which in its totality are individual, that is, inherent only in the handwriting of a certain person. As a result, individual strokes and numbers that do not reflect the totality of signs of the writing of their performers, as a rule, do not allow establishing the artist of these recordings.

Despite a number of factors that make it difficult to study handwritten objects made on various surfaces, the solution of identification and some diagnostic problems for this type of objects is still possible. This possibility is determined not only by the output characteristics of the handwritten note being studied, but also by the preparation for conducting the corresponding research at all stages of the appointment and carrying out forensic handwriting examination.

Key words: object of forensic handwriting examination, classification of objects of forensic handwriting examination, handwritten objects made on different surfaces, unusual conditions for making handwritten notes.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.59>
УДК 343.98

Вікторія Станіславівна Куликовська
завідувач відділу
технічних досліджень документів
лабораторії криміналістичних видів досліджень

Київського науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України

ORCID: 0000-0002-3787-4786
E-mail: v.kulykovska@kndise.gov.ua

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ МОНТАЖУ
У СУДОВО-ТЕХНІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ ДОКУМЕНТІВ

У статті викладена спроба надати загальнометодичне поняття монтажу документа та описати основні його способи і ознаки.

Ключові слова: *сфальсифіковані документи шляхом монтажу, встановлення факту монтажу, технічний монтаж документа, комп'ютерно-технічний монтаж документу*

Постановка проблеми. У судово-технічній експертизі документів поняття монтажу з'явилося з появою в офісах електрофотографічних копіювальних пристроїв. Тому традиційно вважалося, що сфальсифіковані документи шляхом монтажу є лише копіями документів. Проте, виготовлені